

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาคุณค่าของเพลงบอกในจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้ศึกษาและเก็บรวบรวม ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านประเภทเพลงบอก รวมทั้งแนวทางการศึกษาคุณค่าวรรณกรรม จากเอกสาร ทั้งที่เป็นบทความ ตำรา ตลอดจนงานวิจัยเพื่อเป็นพื้นฐานในการปรับใช้เป็นเกณฑ์ ในการศึกษาคุณค่าของเพลงบอกในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยแบ่งเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านประเภทเพลงบอก
 - 1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านประเภทเพลงบอก
 - 1.2 งานวิจัยเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านประเภทเพลงบอก
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคุณค่าเพลงบอก
 - 2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคุณค่าเพลงบอก
 - 2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคุณค่าเพลงบอก

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านประเภทเพลงบอก

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านประเภทเพลงบอก

เพลงพื้นบ้าน หมายถึง เพลงของชาวบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นประดิษฐ์ แบบแผนของการร้องเพลงของตนไปตามความนิยมและสำเนียงพูดที่เปลี่ยนแปลงต่างกันไป เพลงแบบนี้มักจะนิยมร้องกันในเวลาเทศกาลหรืองานที่มีการชุมนุมผู้คนในหมู่บ้านร่วมรื่นเริงกัน เป็นครั้งคราว เช่น สงกรานต์ ขึ้นปีใหม่ ทอดผ้าป่า และในกรลงแขกเอาแรงกันในกิจอันเป็น อาชีพ เช่น เกี่ยวข้าว นวดข้าว เป็นต้น (มนตรี ตราโมท, 2447. หน้า 50)

จารุณี กองพลพรหม (2526. หน้า 159-171) ได้อธิบายที่มาของเพลงพื้นบ้านพอสรุปได้ ดังนี้

1. เกิดจากสภาพสังคม ธรรมชาติของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในสังคมไม่ว่าสังคมเมืองหรือ สังคมชนบทย่อมต้องการแสวงหาความบันเทิงใจหรือต้องการผ่อนคลายอารมณ์ แต่ในขณะเดียวกันความต้องการที่จะแสดงออกนั้นจะต้องเป็นที่ยอมรับของสังคม การศึกษาเพลงพื้นบ้านของแต่

ละภาคน่าจะพิจารณาจากพื้นฐานของสภาพสังคม เช่น สังคมเกษตรกรรม จะมีการร้องเพลง เกี่ยวข้าว เป็นต้น

2. เกิดจากความเชื่อ ชาวบ้านมีความเชื่อในลัทธิภูตผีวิญญาณ (Animism) ซึ่งเชื่อว่า จะบันดาลให้ตนได้รับความปลอดภัย ความเจริญรุ่งเรือง หรือความหายณะ ก็ด้วยการปฏิบัติตน ให้ถูกต้อง เช่น เสนอสังกรบาปไหว้ ผีสง่าง เทวดา ดังนั้นชาวบ้านจึงประกอบพิธีเพื่อสวดอ้อนวอน ขอสิ่งที่ตนต้องการจากผีสง่างเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้ตนได้รับสิ่งที่ปรารถนาจึงเกิดมีบทสวด ขวัญ บททำขวัญนาค บทบายศรี สูขวัญ หมอลำ เช่น ลำผีฟ้า ลำสอง ลำทรง เป็นต้น

3. เกิดจากความศรัทธาในพุทธศาสนา หลักปรัชญาทางพุทธศาสนา มุ่งอธิบายปัญหา ต่าง ๆ ตามข้อเท็จจริง ประชาชนมีความเลื่อมใสศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง ความศรัทธานี้จึงมีผลให้ เผยแพร่ต่อไป การได้ฟังพุทธประวัติบางตอนมีความเชื่อว่าจะได้อานิสงส์แรง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องเวสสันดรชาดก สังคมชนบทในฤดูเข้าพรรษานิยมสวดสรภัญญะด้วยเสียงที่ไพเราะและมีการประกวดสรภัญญะประจำหมู่บ้าน

อุดม หนูทอง (2531. หน้า 62-63) กล่าวถึงลักษณะเด่นของเพลงพื้นบ้านภาคใต้ สรุป ได้ดังนี้

1. เพลงพื้นบ้านในภูมิภาคอื่นมีเนื้อหาเด่นในลักษณะ "เพลงเชิงสวาท" แต่ในภาคใต้ ปรากฏในลักษณะนี้อยู่บ่อย ที่มีอยู่บ้างก็แพร่หลายกระจายไม่กว้าง ได้แก่ เพลงเรือ เพลงนา ที่ ร้องเล่นอยู่ในจังหวัดชุมพรและสุราษฎร์ธานี เพลงต้นหยง ที่ร้องเล่นอยู่ในบางท้องที่ของจังหวัด ชายฝั่งทะเลตะวันตก

2. เพลงพื้นบ้านภาคใต้ที่แพร่กระจายในวงกว้าง มีเพลงบอกในกลุ่มชาวไทยพุทธและ ลีเกฮูลูในกลุ่มชาวไทยมุสลิมจะเน้นการขับลำบอกกล่าวเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้ชาวบ้านทราบมากกว่าจะเล่นเพื่อความสนุกอย่างเดียว ส่วนเพลงอื่น ๆ ที่เล่นอยู่ในบางท้องที่ส่วนหนึ่งก็มีลักษณะ เช่นเดียวกัน เช่น เพลงกล่อมทารกและเพลงคำตักที่เล่นบอกกล่าวเรื่องราวเกี่ยวกับการบวช แม้แต่เพลงนาที่ใช้เล่นสนุกก็ใช้ขับร้องทำนองนี้ด้วย

3. แม้เพลงพื้นบ้านภาคใต้เป็นชายเกือบทั้งหมด การขับร้องโต้ตอบกันที่เรียกว่า "เพลง ปฏิพากย์" (Dialogue Songs) จึงมีลักษณะส่วนหนึ่งพิเศษต่างออกไปจากภูมิภาคอื่น คือ เป็น การร้องโต้ตอบเพื่อข่มกันในเรื่องบุคลิกพื้นเพ ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ โดยต่างฝ่าย จะต้องชิงไหวชิงพริบกันคล้ายได้ว่าที่ ดังปรากฏในการเล่นเพลงบอก เพลงนาและลีเกฮูลู เป็นต้น

ลักษณะ สุขสุวรรณ (2520, หน้า 52) ได้ศึกษาลักษณะของเพลงพื้นบ้านสรุปได้ดังนี้

1. นิยมร้องเล่นกันในเวลามีเทศกาล งานชุมชน การลงแขกเอาแรงในงานอาชีพเนื้อเพลงจึงมักแสดงให้เห็นสภาพการทำงานอยู่ด้วย
2. เพลงพื้นบ้านของแต่ละท้องถิ่นจะมีลักษณะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับประเพณี ศาสนา วัฒนธรรมของชุมชนในถิ่นนั้น ๆ และสิ่งเหล่านี้จะปรากฏในเพลงด้วย
3. เพลงพื้นบ้านมักจะมีทำนองง่าย ๆ และร้องซ้ำไปมา
4. เนื้อเรื่องของเพลงมักไม่จำกัดความยาว ไม่กำหนดเสียงสูง-ต่ำ มีเพียงทำนองเป็นบรรทัดฐาน
5. เพลงพื้นบ้านมักแสดงออกถึงความสนุกสนาน ตลกโปกฮาเป็นส่วนใหญ่ และมักร้องแก้กันระหว่างชาย-หญิงในเชิงสวาทปะทะคารม
6. เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่ทุกคนในชุมชนนั้นสามารถจะเข้าร่วมสนุกได้ เช่น การขับร้องขับเป็นลูกคู่

จากคำกล่าวของท่านผู้รู้สามารถสรุปได้ว่า เพลงพื้นบ้านจะนิยมเล่นกัน 2 โอกาส คือ 1 เล่นกันในการลงแขกเอาแรงกันขณะเก็บเกี่ยวข้าวและในเทศกาลหรืองานชุมชนต่าง ๆ เช่น งานสงกรานต์ ขึ้นปีใหม่ ทอดผ้าป่า เป็นต้น

เพลงพื้นบ้านภาคใต้จะมีลักษณะเป็น "เพลงเชิงสวาท" อยู่น้อยกว่าภาคอื่น แต่จะเน้นการขับลำบอกกล่าวเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้ชาวบ้านทราบ และเน้นความสนุกสนาน ซึ่งพบว่าเนื้อหาจะมีการสอดแทรกสาระความรู้ เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งให้ความรู้ทางโลก ทางศาสนา และความรู้เกี่ยวกับตำนาน ช่วยชี้แนะทางปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ สำหรับประชาชนทั่วไป เพลงพื้นบ้านภาคใต้มีหลายประเภท เช่น เพลงนา เพลงต้นหยง เพลงกล่อมนาคน เพลงคำดัก เพลงบอก เป็นต้น

เพลงบอก

ในการศึกษาเกี่ยวกับเพลงบอกนั้นยังมีเอกสารที่ปรากฏเป็นเพียงการศึกษาในรูปแบบการรวบรวมข้อมูลของเพลงบอกโดยนักวิชาการบางท่าน ดังต่อไปนี้

ภิญโญ จิตต์ธรรม (2516, หน้า 57-85) เขียนเรื่องเพลงบอกใน "คติชาวบ้าน อันดับ 1 เพลงพื้นบ้าน" เนื้อหาสาระประกอบด้วย ความเป็นมาของเพลงบอก ลักษณะคำประพันธ์ วิธีร้อง ตัวอย่างบทกลอนเพลงบอก เรื่อง ศาลาโกหก บทกลอนเพลงบอกสรรเสริญคุณพระพุทธรูป

พระธรรม และพระสงฆ์ บทกลอนเพลงบอกตอนเข้าบ้าน และภูมิหลังเกี่ยวกับการประชันเพลงบอกระหว่างเพลงบอกปานกับเพลงบอกหลอ พร้อมทั้งบทกลอนการประชันเพลงบอกดังกล่าว

พร้อม สุขุม (2519. หน้า 182-121) เขียนบทความเรื่อง "เพลงบอกและชีวประวัติเพลงบอกปาน" เนื้อหาสาระประกอบด้วย ความเป็นมาของเพลงบอก ประวัติเพลงบอกปาน และการประชันเพลงบอกรอดกับเพลงหลอ

ประพนธ์ เรื่องณรงค์ (2519. หน้า 39-43) เขียนบทความเรื่อง "เพลงบอกการละเล่นที่กำลังจะสูญ" ในหนังสือ "ตำนานการละเล่นและภาษาชาวใต้" เนื้อหาสาระประกอบด้วยที่มาของชื่อเพลงบอก องค์ประกอบของเพลงบอก รูปแบบคำประพันธ์และสภาพของเพลงบอกในปัจจุบัน

วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ (2511. หน้า 330-338) ได้กล่าวถึงเพลงบอกในหนังสือ "นครศรีธรรมราช" เนื้อหาสาระประกอบด้วย ความหมายของคำว่าเพลงบอก ลักษณะการเล่น ผู้เล่นและเครื่องดนตรี วิธีร้องหรือขับเพลง และรูปแบบคำประพันธ์

ประทุม ชุมเพ็งพันธ์ (2522. หน้า 17-28) เขียนบทความเรื่องเพลงบอกลงใน "วารสารเมืองโบราณ" ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 มกราคม 2522 เนื้อหาสาระประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของเพลงบอก รูปแบบคำประพันธ์ องค์ประกอบในการละเล่น โอกาสที่เล่น และกล่าวถึงนักเพลงบอกที่มีชื่อเสียงในอดีตและปัจจุบัน

ชวน เพชรแก้ว (2522. หน้า 59-68) ได้เขียนเรื่องเพลงบอกในหนังสือ "ศิลปวัฒนธรรมนครศรีธรรมราช" เนื้อหาสาระประกอบด้วย ความหมายของเพลงบอก ลักษณะการเล่น ผู้เล่น เพลงและเครื่องดนตรี วิธีเล่นหรือขับร้อง นอกจากนี้ ชวน เพชรแก้ว (2523. หน้า 1-154) ยังได้เขียนหนังสือ "เพลงบอกและนักเพลงบอกรุ่นเก่าของเมืองนครศรีธรรมราช" เนื้อหาสาระประกอบด้วย ประวัติความเป็นมา โอกาสที่เล่น เครื่องดนตรี จันท์ลักษณะ แม่เพลงและลูกคู่ วิธีเล่นและขนบนิยมในการเล่น ความเชื่อและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลง ประวัติและผลงานนักเพลงบอกรุ่นเก่า ได้แก่ พระรัตนธัชมุนี (ม่วง) ท่านสงค์ปราชญ์ นายช่วย เสมอชัย นายปรีชา ควายน นายจูง ขุนประดิษฐ์ ขุนชำนาญคดี (ปั้น) นายคงผอม นายเอี่ยม นายศรีนุ่น นายสุขปราชญ์ นายท่อม นายรอดหลอ นายรุ่ง พระครูวินัย (ชู ชูรัตน์) นายปาน และนายเนตร ชลารัตน์

ประเทือง คล้ายสุบรรณ (2528. หน้า 163-174) กล่าวถึงเพลงบอกในหนังสือ "ร้อยกรองท้องถิ่น" เนื้อหาสาระประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของเพลงบอก วิธีการเล่น รูปแบบคำประพันธ์ ตัวอย่างบทกลอนเพลงบอกที่ร้องในเทศกาลสงกรานต์ และบทกลอนประชันเพลงบอกระหว่างเพลงบอกปานกับเพลงบอกรอดหลอ

อุดม หนูทอง (2529. หน้า 2542-2544) ได้เขียนเรื่องเพลงบอกในหนังสือ "สารานุกรมวัฒนธรรม ภาคใต้ พ.ศ.2529 เล่ม 9" เนื้อหาสาระประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของเพลงบอก รูปแบบคำประพันธ์ ขนบธรรมเนียมนิยมในการเล่นเพลงบอก เพลงบอกสงกรานต์ เพลงบอกชาวทั่วไป เพลงบอกร้องบวงสรวงในพิธีกรรม เพลงบอกประชันและเพลงบอกชา นอกจากนี้ อุดม หนูทอง (2531. หน้า 65-70) ได้กล่าวถึงเพลงบอกในหนังสือ "ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้" เนื้อหาสาระประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของเพลงบอก องค์ประกอบในการเล่น โอกาสที่เล่น กลอนและการร้องกลอน และขนบนิยมในการเล่น

อเนก นาวิกมูล (2532. หน้า 447-450) ได้กล่าวถึงเพลงบอกใน "เอกสารการสนชูดวิชาศิลปะการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย" มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เนื้อหาสาระประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของเพลงบอก โอกาสที่เล่น การเล่นเพลงบอกสงกรานต์ การประชันเพลงบอก และรูปแบบคำประพันธ์

อัครา บุญทิพย์ (2535. หน้า 201-202) ได้กล่าวถึงเพลงบอกใน "ภาษาถิ่นใต้" มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน เนื้อหาสาระประกอบด้วย ความเป็นมาของเพลงบอก ลักษณะคำประพันธ์ วิธีการร้อง ตัวอย่างการร้อง

จากเอกสารที่ผู้รู้ได้วิจัยศึกษา รวบรวมไว้ดังกล่าวสามารถสรุปรวมได้ดังนี้

1. ที่มาของคำว่า เพลงบอก

ที่มาของคำว่าเพลงบอก มีผู้สันนิษฐานเป็น 2 กลุ่ม คือ

1.1 คำว่า "เพลงบอก" ประกอบด้วยคำว่า "เพลง" กับคำว่า "บอก" คำว่า "บอก" ในภาษาไทยถิ่นใต้ หมายถึง การบอกกล่าว จึงทำให้สันนิษฐานเกี่ยวกับที่มาของชื่อเพลงบอกที่ว่า จะมาจากภาระหน้าที่ของเพลงประเภทนี้ กล่าวคือ สมัยก่อนเมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์จะมีนักเลงกลอนชาวบ้านเที่ยวตระเวนไปแถบทุกครัวเรือน เพื่อขับร้องเพลงสงกรานต์ตามคำทำนายของโหรหลวง เพลงประเภทนี้จึงได้ชื่อว่าเพลงบอก

1.2 ชื่อของเพลงบอกมาจากกระบอก เนื่องจากเพลงบอกต้องเดินทางจากบ้านหนึ่งไปอีกบ้านหนึ่งเป็นระยะทางไกล ประกอบกับต้องใช้เสียงมาก จึงต้องตีมน้ำบอย จำเป็นต้องนำกระบอกน้ำซึ่งทำด้วยไม้ไผ่ติดตัวไปด้วยโดยการบรรจุน้ำ หรืออาจจะเป็นน้ำมนต์หรือน้ำเมรัยติดตัวไปด้วย และใช้กระบอกนี้เคาะเป็นจังหวะ คู่ไปกับฉิ่งด้วย จึงทำให้เรียกชื่อเพลงบอกตามกระบอกไม้ไผ่ โดยตัดคำว่า "กระ" จึงเหลือคำว่า "บอก"

แต่ส่วนใหญ่แล้ว จะเชื่อคำว่าเพลงบอกน่าจะมาจากการบอกกล่าว เพื่อบอกข่าวสารตามคำภาษาถิ่นได้ คือ คำว่าบอก หมายถึง การบอกกล่าว

2. ประวัติความเป็นมาของเพลงบอก

ประวัติความเป็นมาของเพลงบอกยังไม่สามารถสรุปได้แน่ชัดว่า เกิดขึ้นเมื่อใดแต่สามารถสรุปได้จากการศึกษารวบรวมข้อมูลของผู้รู้ ได้ดังนี้คือ เพลงบอกเกิดขึ้นและสืบทอดมาเป็นเวลาช้านาน อาจเกิดขึ้นระหว่างช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นอย่างช้าที่สุดในสมัยรัชกาลที่ 5 สันนิษฐานว่า เพลงบอกน่าจะเริ่มขึ้นที่เมืองนครศรีธรรมราชก่อน เพราะเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมายาวนาน ศิลปะวัฒนธรรมและวิชาการต่าง ๆ หลายอย่างก็เริ่มต้นที่เมืองนี้ และนักเพลงบอกที่มีชื่อเสียงในอดีตก็เป็นชาวเมืองนครศรีธรรมราชแทบทั้งสิ้น เพลงบอกนั้นนิยมเล่นแพร่หลายที่สุดในสมัยก่อนเมื่อถึงหน้าสงกรานต์ยังไม่มีปฏิทินบอกสงกรานต์แพร่หลายอย่างปัจจุบัน แม่เพลงจะนำรายละเอียดเกี่ยวกับสงกรานต์ออกป่าวประกาศแก่ชาวบ้านโดยร้องเป็นเพลงพื้นบ้าน มีลูกคู่รับเป็นทำนองเฉพาะ กลอนเพลงบอกดัดแปลงมาจากเพลงพื้นบ้านโบราณชนิดหนึ่งซึ่งเรียกว่า "เพลงเห่" บ้าง "เพลงฉะ" บ้าง และ "แปดบท" บ้าง เพลงชนิดนี้แม่เพลงว่าเป็นแบบกลอนฉันครั้งละ 2 วรรค แล้วลูกคู่รับดังตัวอย่าง

(แม่เพลง) รักเมียเสียนายจะคลายยศ
รักกระบือเสียสวนควรรจะอดผล

(ลูกคู่) เอ เห มา เหย
รักกระบือเสียสวนควรรจะอดผล...เหอ

(แม่เพลง) รักนวลเสียนงานป่วยการตน
รักขนม้เสียชื่อคือคนร้าย

(ลูกคู่) เอ เห มา เหย
รักขนม้เสียชื่อคือคนร้าย...เหอ

แปดบทเฟื่องฟูอยู่เมืองนครศรีธรรมราช ประมาณ 150-200 ปีที่แล้ว ศิลปินที่มีชื่อเสียงและมีผลงานสืบทอดมาจนปัจจุบันคือ นายเรือง นาน นายเรืองมีชีวิตอยู่ราวสมัยพระบาทสมเด็จพระ

พระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีความสามารถเชิงแปดบทเป็นอันมาก จนได้สมญาว่า "นายเรื่องแปดบท" ต่อมาขุนประดิษฐ์ได้ดัดแปลงกลอนแปดบทขึ้นเป็นกลอนเพลงบอกเรียกติดปากกันในครั้งนั้นว่า "เพลงบอกขุนประดิษฐ์" นักกลอนเพลงบอกในระยะแรกที่มีชื่อเสียง เช่น นายควาย นายสุขปราชญ์ นายช่วย ขุนเสก นายแดง เป็นต้น แต่รูปแบบกลอนในระยะแรกนั้นไม่ลงตัวนัก ล่วงมาถึงสมัยรัชกาลที่ 5 พระรัตนธัษณีย์ (ม่วง รัตนธษเถร) เจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราชได้จัดระเบียบกฎเกณฑ์กลอนเพลงบอกขึ้นใหม่

3. รูปแบบจันท์ลักษณะของกลอนเพลงบอก

รูปแบบจันท์ลักษณะของกลอนเพลงบอกที่ยึดถือเป็นแบบฉบับต่อกันมาในปัจจุบัน เช่น ตัวอย่างกลอนเพลงดังต่อไปนี้

มีนครมหาสถาน นามชานานนครสถิต บัจฉิมทิศและบูรพา มีทุ่งนาเรียง
มีสวนามหญ้าอยู่หน้าเมือง เจริญเรื่องทั้งโบราณ ป้อมปราการเกดิงยศ ยังปรากฏเสียง
เป็นเมืองเอก ณ ฝ่ายใต้ ทั้งพลไพร่ก็พร้อมเพรียง รุกขเรียงแถววิถึ เมธนีดล
มีศาลาหน้านครินทร์ พื้นเป็นดินก่อด้วยอิฐ หลังคาปิดบังร้อน ทั้งได้ซ่อนผล
ศาลานี้มีเป็นหลัก ที่พำนักประชาชน ผู้เดินหนได้ หยุดทุกฤดูกาล
มีประดู่อยู่ 6 ต้น ซึ่งสูงพ้นหลังคา รอบศาลากิ่งโต ใหญ่แผ่อยู่ไพศาล
อยู่ในถิ่นปราจีนถนนเป็นที่ชนได้สำราญ แต่ก่อนกาลดึกดำบรรพ์ เป็นสำคัญกล่าว ฯลฯ

จากตัวอย่างกลอนเพลงที่ยกมาจะเห็นแผนบังคับจันท์ลักษณะของกลอนเพลงบอกดังนี้

| | | | | |
|---------|--------|--------|--------|------|
| บาทเอก | 000000 | 000000 | 000000 | 0000 |
| บทต้น | | | | |
| บาทโท | 000000 | 000000 | 000000 | 0000 |
| บาทเอก | 000000 | 000000 | 000000 | 0000 |
| บทถัดไป | | | | |
| บาทโท | 000000 | 000000 | 000000 | 0000 |

แผนบังคับดังกล่าว เวลาขับร้องกลอนสดอาจยืดหยุ่นได้บ้างทั้งจำนวนคำ สัมผัส และจำนวนวรรค ซึ่งอาจลดหรือเพิ่มในแต่ละบาทได้ 1 วรรค ส่วนการร้องของแม่เพลงและการรับของลูกคู่กำหนดไว้ เป็นแบบแผนตายตัว ดังตัวอย่าง

| | |
|----------------------------------|---|
| (แม่เพลง) | มีนครามหาสถาน |
| (ลูกคู่) | เอ ว่า เหม มหาสถาน |
| (ถ้าแม่เพลงว่าซ้ำข้อความเดิมอีก) | มีนครมหาสถาน |
| (ลูกคู่) | ทอย ฉา ซ้ำ เหม สถาน |
| (แม่เพลง) | นามขนานนครสถิต ปัจฉิมทิศและบูรพามีทุ่งนาเรื่อง |
| (ลูกคู่) | มีทุ่งนาเรื่อง ปัจฉิมทิศและบูรพา มีทุ่งนาเรื่อง |

การรับของลูกคู่ อาจแทรกวลีหรือถ้อยคำระหว่างจังหวะกลอนที่แม่เพลงกำลังว่าอยู่ได้ เพื่อให้ลีลากลอนครึกครื้น สนุกสนาน และช่วยแก้ปัญหาการติดกลอนของแม่เพลงได้ วิธีการเล่นนี้ของลูกคู่เรียกว่า "ทอยเพลงบอก"

4. ผู้เล่นเพลงและเครื่องดนตรี

เพลงบอกคณะหนึ่งใช้คนไม่มาก มีแม่เพลง 1 คน และลูกคู่อีก 4-6 คน หรืออาจจะน้อยหรือมากกว่านี้ก็ได้ มีดนตรีประกอบเพียงอย่างเดียวคือฉิ่ง การร้องเพลงบอกใช้ภาษาถิ่นปากชวได้ โดยร้องต้นเป็นกลอนสดแท้ ๆ ใช้ปฏิภาณร้องไปตามเหตุการณ์ที่พบเห็น แต่ถ้าวร้องในโอกาสอื่น เช่น ร้องกล่อมขวัญ หรือสรรเสริญความดีงามของบุคคลมักจะเตรียมตัวโดยประพันธ์เรื่องไว้ก่อนไปร้องก็มี ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามแบบแผน ถูกต้องตามกาลเทศะและมีความไพเราะตรงกับวัตถุประสงค์ของเจ้าภาพหรืองานนั้น ๆ สำหรับดนตรีประกอบบางครั้งก็มีเพิ่มขึ้นคือ นอกจากฉิ่งซึ่งเป็นเครื่องดนตรียืนโรงแล้ว ก็มีขลุ่ย ปี่ ทับ กรับ ก็ได้

แม่เพลงบอกที่จะว่ากลอนเพลงบอกได้ดี จะต้องมีความรอบรู้ทั้งทางโลก ทางธรรมกว้างขวางรอบตัว ยกตัวอย่างเช่น จะต้องมีความรู้เรื่อง วัชชน ควายชน ไก่ชน ทำไร่ ทำสวน ทำนา ปลากัด ไฟ ไป ฯลฯ เรื่องธรรมะ คัมภีร์ชาดก นิยาย นิทาน ประวัติศาสตร์ การบ้านการเมือง การปกครอง เจ้านาย ฯลฯ เพราะถ้าไม่รู้รอบด้านแล้ว การว่ากลอนมุดโต (ตัน) การว่าประชัน ได้ตอบกับฝ่ายตรงข้าม จะทำได้ยากเพราะความรู้จำกัด ย่อมทำให้การผูกคำกลอนจำกัดความรู้

ไปด้วยในตัว และถ้ารู้แต่พื้น ๆ ไม่รู้สึกซึ่งก็ย่อมเป็นรองคนอื่นอีกการว่าเพลงบอกทั้งประชัน หรือว่าคนเดียวคนฟังเขาก็จะคอยฟังกลเม็ดเด็ดพรายจำพวกนี้ ว่าใครจะเหนือใคร หรือเพลงบอกคนนั้น ๆ จะมีดีอย่างไร ถ้าเพลงบอกมีความรู้ดีกว่าคนฟังนั้นแหละจึงจะได้รับการยกย่อง

เพลงบอกจะดีหรือไม่ดีนั้น มีหลักในการพิจารณาหรือสังเกตดังต่อไปนี้

1. ดูคำกลอน ว่าถูกต้องตามฉันทลักษณ์หรือแบบฉบับของเพลงบอกหรือไม่
 2. ศัพท์สำนวน โวหาร ผิดหรือถูก กว้างหรือแคบ หรือคมคายเพียงไร
 3. ปัญญาความรู้ และปฏิภาณไหวพริบ
 4. ท่วงทำนอง สุ่มเสียง จังหวะจะโคน การขึ้นลง การเน้นความแน่นอน
5. วิธีเล่นหรือขับเพลง

สำหรับวิธีการขับเพลงบอก เมื่อแม่เพลงร้องจบวรรคแรกลูกคู่ก็รับครึ่งหนึ่งโดยรับว่า "ว่าเอ้ว่าแท้" พร้อม ๆ กับจะต้องคอยตีจึงให้เข้ากับจังหวะ ถ้าหากแม่เพลงว่าวรรคแรกซ้ำอีก ลูกคู่ก็จะรับว่า "ว่าทอยซ้ำเจ้าเอ้" และเมื่อแม่เพลงว่าไปจนจบบทแล้ว ลูกคู่จะต้องรับวรรคสุดท้ายอีกครั้งหนึ่ง ดังตัวอย่างเนื้อร้องที่ยกมาต่อไปนี้

รอด : "น้ำเคยเที่ยวชนมาหลายบ่อน (ลูกคู่รับ)

ในเขตนครไม่เคยแพ้

ทั้งไก่หนุ่มไก่แก่ครั้งปล่อยให้รอดจะ

รอดนะเพียงอันสอง (ลูกคู่รับ)

อ้ายเหลืองหางขาวมันเข้าชาติ (ลูกคู่รับ)

ตีเพื่อดังฟาดกับไม้พลอง

จะแพ้ไก่รองท่าขอม

รอดสู่จนยอมตาย (ลูกคู่รับ)

ปานก็ลำคมไม่สมบอด (ลูกคู่รับ)

ข้างฝ่ายนายรอดก็บินว่อง

กล้ารับรองว่าไม่ทันคำ

ต้องรำกับสักฝ่าย" (ลูกคู่รับ)

ปาน : "ฉันนี้กว่าปานแหละร้องก่อน (ลูกคู่รับ)

เพราะอายุอ่อนมากมาย

จำเป็นต้องใช้ชนิดี
 กว่ารอดจะมีชัย (ลูกคู่รับ)
 เบาทอกกับปานมาตลอด (ลูกคู่รับ)
 ว่าคอน้ำรอดเหมือนหงส์
 จมูกเหมือนกระจะงคิ้วเหมือนลิง
 จะจริงหรืออย่างไร" (ลูกคู่รับ)

ตัวอย่างเพลงบอกที่ยกมานี้เป็นบทโต้ตอบระหว่างรอดหลอกกับปานบอด เป็นการโต้ตอบด้วยปฏิภาณที่เผ็ดมัน ต่างฝ่ายต่างใช้วาทศิลป์โจมตีกันอย่างรุนแรง เป็นที่ถึงอกถึงใจผู้ฟังไปตาม ๆ กัน

6. โอกาสในการเล่นเพลงบอก

6.1 เพลงบอกบอกสงกรานต์

ตั้งแต่เดือน 5 ขึ้น 1 ค่ำ จนถึงวันเถลิงศกอันเป็นวันขึ้นปีใหม่ของคนไทย เป็นช่วงของการเล่นเพลงบอกบอกสงกรานต์ การเล่นนิยมตอนกลางคืนโดยเพลงบอกจะออกตระเวนว่ากลอนไปตามบ้านเรือนต่าง ๆ โดยมีคนที่รู้จักกันดีในหมู่บ้านเป็นผู้นำทรง เมื่อเพลงบอกถึงเขตรั้วบ้านใด ก็จะมีคนขึ้นเพลงเป็นสัญญาณให้รู้ แล้วแม่เพลงเริ่มว่าบทไหว้ครู ไหว้บนทรีซึ่งเป็นเทพรักษาประตู ไหว้พระภูมิและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย จากนั้นจึงก้าวเข้าสู่ลานบ้าน เมื่อเจ้าบ้านได้ยินเสียงเพลงก็จะฟังจนแน่ใจว่าเป็นเพลงบอกคณะไหน จึงเปิดประตูรับ (ถ้าเจ้าบ้านนั่งเสียบอยู่ คนนำทางจะออกชื่อตัวเองและเรียกหาขึ้น) เอาเสื่อออกมาปูให้นั่ง (ไม่นิยมเชิญให้นั่งบนเรือน เพราะเชื่อกันว่ามีผีมากับคณะเพลงบอกด้วย จึงให้หยุดไว้แต่บันไดเรือน) มีหมากพลู บุหรี่ และขนมซึ่งทำขึ้นในเทศกาล ตอนนี้เพลงบอกจะว่าเพลงเล่าตำนานสงกรานต์และบอกสงกรานต์ในปีนั้น ๆ ว่าเป็นปีอะไร นางสงกรานต์ชื่ออะไร ทรงอะไรเป็นพาหนะ ทรงอะไรเป็นอาวุธ เสวยอะไรเป็นภักษาหาร นาคให้น้ำกี่ตัว ฝนตกกี่หา ในมหาสมุทรเท่าไร บนพื้นโลกเท่าไร พิษพรรณธัญญาหารเป็นอย่างไรบ้าง เป็นต้น เจ้าบ้านมีอะไรสงสัย อยากรู้หรืออยากรู้อวมุขมิปัญญาของเพลงบอกในเรื่องใดก็จะตั้งปัญหาขึ้น ปัญหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับสงกรานต์และข้อธรรมต่าง ๆ เพลงบอกจะร้องตอบให้ทราบ ถ้าเจ้าบ้านพอใจก็จะตกรางวัลให้ ถ้าไม่พอใจก็วางเฉยหรือกล่าวปรามาสเขาก็มี แต่โดยทั่วไป เมื่อได้ยินเสียงเพลงบอกก็จะเตรียมรางวัลไว้ล่วงหน้าแล้วทุก

ครัวเรือน ในตอนจบเพลงจะกล่าวหา (ชม) เจ้าบ้านและอำนวยพรต่าง ๆ ให้แล้วร้องอำลาไป บอกสงกรานต์ยังบ้านอื่น ๆ ต่อไป

6.2 เพลงบอกร้องบวงสรวงในพิธีกรรม

โดยปกติพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทยที่มีการสวดหรือร้องแห่ บทเพลงจะแต่งด้วยคำประพันธ์แบบใดแบบหนึ่งใน 4 แบบ คือกาพย์ยานี 11 กาพย์ฉบัง 16 กาพย์สุรางคนางค์ 28 (ราบ) และร่าย แต่ถ้าผู้ประกอบพิธีถนัดที่จะใช้กลอนเพลงบอกต่างบทเพลงก็ใช้ได้ เช่น ใช้ในพิธีทำขวัญเด็ก ทำขวัญข้าว ทำขวัญวัวควาย เป็นต้น สำหรับลำดับและระเบียบของพิธีกรรมยังคงเหมือนกับที่ใช้คำประพันธ์อย่างอื่นทุกประการ

6.3 เพลงบอกร้องชา

เป็นการร้องบูชาหรือชมเชยสิ่งของหรือบุคคลที่ควรชมเชยหรือบูชา เช่น ชาขวัญ ข้าว ชาพระธาตุ ชาเจ้านายหรือข้าราชการผู้ใหญ่ ชาผู้อาวุโสและครูอาจารย์ เป็นต้น การร้องชาแม่เพลงจะสรรหาแต่สิ่งดีงาม สวยงามขึ้นมากล่าว เพื่อให้สิ่งของหรือผู้ที่ถูกชากเกิดความมีคุณค่า รู้สึกอิมเอบใจ การซาพบได้บ่อยในงานบุญ โดยเพลงบอกจะชาผู้ทำบุญว่าเป็นผู้สูงส่งด้วยคุณธรรมต่าง ๆ

6.4 เพลงบอกประชัน

ในการประชันหรือโต้เพลงบอกนิยมยกพื้นเวทีสูงขึ้นกว่าพื้นปกติเพื่อให้ผู้ชมเห็นได้ชัดเจน คู่โต้พร้อมลูกคู่นั่งฝ่ายละฟากเวที มีผู้อาวุโสนั่งกลางเป็นประธาน แต่เดิมการโต้ไม่กำหนดหัวข้อหรือญาติและเวลา เรื่องที่ได้แล้วแต่ใครจะหยิบยกอะไรขึ้นว่า แต่ส่วนใหญ่จะว่าเป็นเรื่องเชิงเปรียบเทียบ เช่น ถ้าฝ่ายหนึ่งว่าเรื่องไ่ก่ชนหรือวัวชน อีกฝ่ายก็ต้องว่าเรื่องนั้นด้วยและต่างพยายามนำเรื่องไ่ก่ชน วัวชน มาเปรียบเทียบกับคนโดยเฉพาะแม่เพลงทั้งสอง และต้องว่าในทำนองชมกัน บางครั้งอาจว่าเกี่ยวกับธรรมะและเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ การประชันครั้งสำคัญ ๆ ก่อนประชันต่างฝ่ายต้องสืบประวัติ ตลอดจนชั้นเชิงความสามารถของฝ่ายตรงข้ามอย่างละเอียดดั่งแท้ เพื่อจะได้หาทางกล่าวโจมตีและกล่าวแก้ได้ทันควัน การโต้เพลงบอกต้อง

อาศัยไหวพริบความฉับไวเข้าแย่งกันว่าเมื่อสบโอกาส ในการตัดสินแพ้ชนะใช้เสียงของผู้ชม ผู้ฟัง เป็นหลัก โดยฟังจากเสียงโห่ฝ่ายใดให้สิ้นเสียงก็เป็นฝ่ายชนะหรือไม่ก็ได้กันจนฝ่ายหนึ่งยอมแพ้ไปเลย

6.5 เพลงบอกบอกข่าวคราวทั่วไป

นอกจากเพลงบอกจะบอกสงครามอันถือเป็นสัญลักษณ์เฉพาะแล้วยังบอกข่าวคราวทั่ว ๆ ไปด้วย เช่น บอกบุญเรียโรในงานบุญงานกุศล ประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งและเชิญชวนใช้สิทธิ์ลงคะแนนเสียงตลอดจนโฆษณาสินค้าต่าง ๆ เป็นต้น ชาวที่ใช้เพลงบอกเป็นสื่อจะเข้าถึงและได้รับความสนใจจากชาวบ้านกว่าการสื่อสารธรรมดา เพราะท่วงทำนอง ลีลาจังหวะ ถ้อยคำและน้ำเสียงชวนให้เกิดความหรรษาไปด้วย

การร้องกลอนเพลงบอกยังพบได้ทั่วไปในวงสมาคมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงเหล่า การร้องไม่มีแบบแผนอะไรมาก ใครว่าอะไรก็ว่า ให้พอลงกลอนและสนุกเป็นหลักใหญ่

งานวิจัยที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านประเภทเพลงบอก

จิตชนก เจริญเชาว์ ศึกษาเรื่อง "ความรู้เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านของเยาวชนภาคใต้" วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา พ.ศ.2522

พินิติพย์ พฤทธิพงษ์ ศึกษาเรื่อง "การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมแหล่ง อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี" วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พ.ศ.2524

มณูญ เทพทวี ศึกษาเรื่อง "การศึกษาสภาพและบทบาทของเพลงบอกอำเภอเชียรใหญ่ และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช" ศศ.ม.(ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา พ.ศ.2536

อร่ามจิต ชินช่าง ศึกษาเรื่อง "กาพย์เซ็งบั้งไฟ : การศึกษากรณี อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร" วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม พ.ศ.2531

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคุณค่าเพลงบอก

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคุณค่าเพลงบอก

เพลงบอก จัดเป็นวรรณกรรมที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นภาคใต้ ซึ่งการวิเคราะห์คุณค่าของเพลงบอกนั้นผู้วิจัยจะศึกษาคุณค่าของเพลงบอก 3 ประการ คือ คุณค่าทางอารมณ์ คุณค่าทางสติปัญญา คุณค่าทางจริยธรรม โดยได้ศึกษารวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องตามประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

คุณค่าทางอารมณ์

การศึกษาหรือวิเคราะห์คุณค่าทางอารมณ์หรือสุนทรียภาพในเพลงบอกนั้น ใช้เกณฑ์ในการศึกษาหรือวิเคราะห์วรรณกรรม ซึ่งลักษณะวิเคราะห์คุณค่าทางอารมณ์ผู้วิจัยขอนำความรู้ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาเสนอไว้เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

คุณค่าทางอารมณ์ (Emotion Values) วรรณคดีย่อมมีอารมณ์สะเทือนใจเป็นหลัก ดังนั้นวรรณคดีย่อมต้องมีคุณค่าทางอารมณ์ ผลจากอารมณ์ที่กวีถ่ายทอดออกมา ทำให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลิน เกิดอารมณ์เป็นสุข สนุกสนาน โศก เกลียด โกรธ เคียดแค้นตามกวีหรือตัวละครได้ด้วย (วราภรณ์ บำรุงกุล, ม.ป.ป. หน้า 101)

สุกัลยา ปริชญญกุล (2545, หน้า 69) ได้กล่าวถึงคุณค่าของวรรณกรรมในด้านอารมณ์ไว้ว่า วรรณกรรมมีคุณค่าต่อมนุษย์ด้านอารมณ์ ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. ความเพลิดเพลินบันเทิงใจ เป็นจุดมุ่งหมายสำคัญในการแต่งวรรณกรรมเพื่อทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะเทือนใจ ทั้งดีใจ เสียใจ โศกเศร้า ขบขัน มีอารมณ์คล้อยตามเนื้อเรื่องและเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามที่ผู้แต่งได้วางไว้ เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินซึ่งเป็นการมุ่งหมายประการสำคัญของผู้แต่งวรรณกรรม

2. คุณค่าด้านสุนทรียภาพทางภาษา ผู้อ่านได้สัมผัสถึงความไพเราะงดงามของการใช้ถ้อยคำภาษาที่ผู้แต่งได้บรรจงเรียบเรียงถ้อยคำบรรยายให้เห็นความงามของธรรมชาติ ความงามของหญิงสาว ความงามของเครื่องประดับเครื่องแต่งกาย ความงามของฉาก สร้างจินตภาพ ความงามให้เกิดขึ้นในจินตนาการของผู้อ่าน

3. เป็นแรงจูงใจให้มนุษย์ใฝ่ดี วรรณคดีชักนำจิตใจผู้อ่านให้เห็นชีวิตทั้งด้านดีและเลวร้าย ได้สัมผัสกับความลึกลับของแง่มุมต่าง ๆ ที่ผู้อ่านคาดไม่ถึง สิ่งที่น่ารื่นรมย์ชวนให้ผู้อ่านมีทัศนคติ

ในด้านที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์ เป็นแรงจูงใจให้มนุษย์รู้ถึงบาป บุญ คุณ โทษ เลือกประพฤติปฏิบัติ แต่สิ่งที่เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคมรอบข้าง

4. วรรณคดีช่วยบำรุงจิตใจให้มีความสุข วรรณคดีเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่ใช้ถ้อยคำเป็นเครื่องสื่อความหมาย โดยอาศัยจินตนาการและวรรณศิลป์เป็นสื่อให้เกิดความรื่นรมย์ รื่นเริงบันเทิงใจ มนุษย์จึงอ่านวรรณคดีเพื่อให้เกิดความสุขความเพลิดเพลินทางใจ นอกจากนี้ยังมี การนำวรรณคดีมาแสดงการละเล่น ละคร การฟ้อนรำ ขับขานดนตรี เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินเจริญใจ

จิตรลดา สุวัติกุล (2532. หน้า 212-222) ได้กล่าวถึงแนวในการศึกษาวรรณคดีเชิงสุนทรียศาสตร์ว่า ได้แก่ การศึกษาวรรณคดีใน 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบทางด้านเนื้อหาและองค์ประกอบทางด้านรูปแบบ ซึ่งผู้วิจัยขอนำมาแสดงไว้เพียงองค์ประกอบทางด้านเนื้อหา พอสรุปได้ว่าองค์ประกอบทางด้านเนื้อหาประกอบด้วยสุนทรียภาพในคำและสุนทรียภาพในความสุนทรียภาพในคำ ได้แก่ ความงามซึ่งเกิดจากการใช้คำที่มีพลังเร้าใจผู้อ่านให้เกิดความรู้สึก เกิดอารมณ์สะเทือนใจ เกิดภาพพจน์ไปตามจินตนาการของผู้เขียน แยกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ เสียงของคำ การเล่นคำ จังหวะและลีลาของคำ

เสียงของคำ ประกอบด้วยลักษณะเสียงสูง – ต่ำ สั้น – ยาว หนัก – เบา การเล่นเสียงสัมผัสกระทบกระทั่งกัน ทำให้เกิดความรู้สึกและอารมณ์แตกต่างกัน ทั้งยังช่วยให้ผู้อ่านเกิดภาพแลง สีส ได้ยินเสียง ได้กลิ่น เกิดสัมผัส และเห็นความเคลื่อนไหว ซึ่งโดยปกติการเกิดเสียงของคำเกิดได้จากวิธีการเล่นเสียงสัมผัส เล่นเสียงวรรณยุกต์ และการกลายเสียงคำ

การเล่นคำ คือ การใช้คำเดี่ยว คำซ้ำ คำซ้อน มาจัดวางไว้ในตำแหน่งใกล้เคียงกัน โดยให้ความหมายแตกต่างกันไป การเล่นคำแยกออกเป็น 2 แบบ คือ การเล่นคำแบบข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ ได้แก่ กลบทต่างๆ และการเล่นคำที่นอกเหนือจากแบบข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ เช่น การเล่นคำซ้ำ การเล่นคำพ้อง การเล่นคำซ้อน การเล่นคำชุด การเล่นคำโดยใช้คำสลับที่ การเล่นคำที่มีความหมายต่างระดับ

จังหวะและลีลาของคำ หมายถึง การรู้จักเลือกสรรถ้อยคำและสำนวนโวหารให้เหมาะสมกับชนิดของคำประพันธ์ การพิจารณาจังหวะและลีลาของคำ จะต้องควบคู่ไปกับน้ำเสียง (Tone) ที่ผู้เขียนแฝงไว้ น้ำเสียงที่แตกต่างกัน จะก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกที่ต่างกันไปด้วย การเข้าถึงน้ำเสียงจะต้องอาศัยความแตกต่างกัน ซึ่งผู้อ่านต้องอ่านและทำความเข้าใจความหมายที่แฝงอยู่ทุกคำ ทุกวรรค แล้วประมวลเป็นน้ำเสียง

สุนทรียภาพในความ (จิตจรดา สุวัฒน์กุล, 2532. หน้า 224-232) เป็นความงามอันเกิดจากศิลปะการนำถ้อยคำ สำนวน โวหาร มาประกอบกันเข้าเป็นข้อความที่สื่อความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งสุนทรียภาพในความจะเกิดได้จากลักษณะต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณคดี ได้แก่ ภาพพจน์ รสวรรณคดี โวหาร และสัญลักษณ์

ภาพพจน์ ได้แก่ วิธีสร้างมโนภาพ โดยอาศัยถ้อยคำ สำนวนแบบต่าง ๆ ให้ผู้อ่านนึกเห็นภาพได้เด่นชัด ภาพพจน์เกิดได้จากการเลือกใช้คำอย่างมีศิลปะ โดยการเปรียบเทียบในลักษณะต่าง ๆ เช่น อุปมา อุปสรรณ อนุนามมัย อธินามนัย บุคลาธิษฐาน อติพจน์ สัทพจน์ อรรถวิภาษ

รสวรรณคดี ได้แก่ อารมณ์หรือภาวะต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณคดี เช่น อารมณ์รัก โศก โกรธ เป็นต้น การอ่านวรรณคดีให้ได้รสจะต้องพิจารณาถ้อยคำทุกตัวอักษร แล้วคิดวิเคราะห์ตามว่า ข้อความส่วนใดเป็นเหตุ ส่วนใดเป็นผลของอารมณ์หรือภาวะต่าง ๆ จากนั้นจึงประมวลเนื้อความทั้งหมดเพื่อรับรู้อารมณ์นั้น ๆ รสในวรรณคดีสันสกฤตประกอบด้วยรส 9 รส คือ ศฤงคารรส (รสแห่งความรัก) หาสยรส (รสแห่งความขบขัน) กฤณารส (รสแห่งความเมตตากรุณาที่เกิดภายหลังความเศร้าโศก) รุทรรส - เราทรรส (รสแห่งความโกรธเคือง) วีรรส (รสแห่งความกล้าหาญ) ภยานกรรส (รสแห่งความกลัว ความทุกข์เวทนา) พีภิตสรส (รสแห่งความขิง ความรักเกี้ยว) อัปมูตรรส (รสแห่งความพิศวงประหลาดใจ) และ ศานติรส (รสแห่งความสงบ) (วราภรณ์ บำรุงกุล, 2537. หน้า 31-32)

โวหาร ได้แก่ ถ้อยคำ ชั้นเชิง หรือกระบวนการแต่งหนังสือหรือพูดถ้อยคำเกิดเหตุผล โวหารในการเขียน ได้แก่ ชั้นเชิง หรือกระบวนการแต่งประกอบด้วยการเลือกใช้ถ้อยคำอย่างไพเราะ ประณีตและเรียบเรียงอย่างดี เพื่อให้ได้เนื้อความกะทัดรัด

สัญลักษณ์ ได้แก่ การนำสิ่งหนึ่งไปใช้แทนอีกสิ่งหนึ่ง เพื่อให้เกิดภาพและเกิดความเข้าใจได้ชัดเจน โดยทั่วไปนิยมนำสิ่งที่เป็นรูปธรรม เป็นสัญลักษณ์แทนนามธรรม เช่น ไข่มุกดอกไม้สีขาวแทนผู้หญิงสาวบริสุทธิ์ สัญลักษณ์เป็นส่วนหนึ่งที่ใช้ในโวหารภาพพจน์ เพื่อสร้างความคิด ความรู้สึก จินตนาการและอารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้อ่าน

วราภรณ์ บำรุงกุล (2537. หน้า 344) กล่าวว่าสุนทรียรส หรือ สุนทรียรส คือ ความงามอันลุ่มลึก มีทั้งความไพเราะ ความงามของภาษา และสามารถกระทบอารมณ์ผู้อ่านผู้ฟังให้เกิดความซาบซึ้งประทับใจ คุณสมบัติที่แสดงถึงสุนทรียรสของบทกลอนมีหลายประการ ได้แก่ คำที่เลือกสรรให้เฉพาะภาษา กวี เสียงเสนาะ ความหมายอันลึกซึ้งกินใจ การสร้างภาพพจน์ และการเสนอแนวคิด

คุณค่าทางสติปัญญา

วรรณกรรมนอกจากจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้วนั้น วรรณกรรมยังให้คุณค่าด้านประเทืองปัญญาจากสาระต่าง ๆ ที่ผู้แต่งหรือผู้สร้างได้ถ่ายทอดผ่านวรรณกรรมมายังผู้อ่านหรือผู้ฟัง ซึ่งความรู้เกี่ยวกับแนวทางการศึกษาคุณค่าทางสติปัญญานั้นมีผู้รู้ได้กล่าวไว้หลายท่านดังต่อไปนี้

วราภรณ์ บำรุงกุล (ม.ป.ป. หน้า 101) กล่าวว่า คุณค่าทางสติปัญญา (Intellectual values) ทั้งเนื้อเรื่อง ถ้อยคำ และความหมายที่กวีถ่ายทอดออกมา ย่อมก่อให้เกิดปัญญาแก่ผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านนำตัวอย่าง แนวคิดและความรู้ที่ได้จากเรื่องในวรรณคดีมาใคร่ครวญ คิด ทำให้มีความรู้และมีสติปัญญาได้

สิทธิ พินิจกุล (2520. หน้า 49-50) กล่าวถึงคุณค่าทางสติปัญญาไว้สรุปได้ว่า ตามธรรมดาคนเราย่อมมีคติประจำใจรู้ว่าตนควรจะดำเนินชีวิตไปทางใดอย่างไร หากจะใช้คำที่นิยมในหมู่นักศึกษาวรรณกรรมก็กล่าวได้ว่า "ทุกคนมีปรัชญาประจำชีวิต" บางคนก็รู้ตัว บางคนก็ไม่รู้ตัว หากจะถามใครก็ได้ว่ามีปรัชญาประจำชีวิตอย่างไร จะแก้ไขอย่างไร เขาก็อาจจะตอบได้อย่างฉลาดแบบคยา การที่คนเรามีความกตัญญูก็เป็นปรัชญา การเห็นคุณค่าของชีวิตคือสัจธรรมก็คือปรัชญา คนเรามีปรัชญาทั้งที่แลเห็นได้ง่ายและที่สลับซับซ้อน

ทัศนีย์ ทานตวณิช (2524. หน้า 47) กล่าวถึงคุณค่าทางสติปัญญาไว้ว่า "ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ สภาพสังคม ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ภาษาและอื่น ๆ"

นภลัย สุวรรณธาดา (2526. หน้า 29) ได้กล่าวถึงคุณค่าทางสติปัญญาในคำปรารภสรุปว่า คุณค่าทางวรรณคดี ในด้านสติปัญญาหรือความรู้ความคิด อาจมิได้ปรากฏเด่นชัดเหมือนตำราวิชาการ แต่ผู้ประพันธ์มักแสดงสอดแทรกไว้ในที่ต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง บางเรื่องอาจมิได้ให้ข้อเท็จจริงที่เป็นความรู้ แต่ให้คติในการดำเนินชีวิต ให้ความคิดสร้างสรรค์ และความรู้สึกผิดชอบชั่วดี

สนม ครูทเมือง (2527. หน้า 204) กล่าวถึงคุณค่าทางสติปัญญาว่า นอกจากความสนุกสนานเพลิดเพลินจากรสต่าง ๆ ของวรรณคดีแล้ว ผู้อ่านวรรณคดีย่อมจะได้พัฒนาสติปัญญาทั้งในทางโลกและทางธรรมโดยได้ความรู้ ข้อคิดแนวปฏิบัติหรือการเข้าใจชีวิตและผู้คนเพิ่มขึ้น จากการเรียนรู้พฤติกรรมของตัวละคร คำสอนทนาย สุภาษิต ตลอดจนคติจากเหตุการณ์ที่เป็นโครงเรื่องทั้งหมด รวมไปถึงทัศนะของผู้เขียนที่แฝงไว้

สุกัลญา ปริชญ์กุล (2545, หน้า 66) ได้กล่าวถึงคุณค่าของวรรณกรรมในด้านปัญญา ไว้ว่า ผลงานด้านวรรณกรรมนอกจากจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว วรรณกรรมยังให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างมากในทางวิชาการ และการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน วรรณกรรมให้คุณค่าทางสติปัญญาในหลายลักษณะดังนี้

1. คุณค่าในการศึกษาประวัติศาสตร์และเรื่องราวในอดีต กวีอาจเป็นบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์หรือกวีมีความชื่นชมในวีรกรรมความเก่งกล้าสามารถของวีรบุรุษ ได้นำเรื่องราวมาเขียนเพื่อเล่าถ่ายทอดให้ผู้อ่านทราบความเป็นมาและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสมัยนั้น ๆ การศึกษาถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์จากวรรณกรรม เป็นการศึกษาจากความนึกคิดของกวีซึ่งจะให้อ่างอิงเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไม่ได้ แต่ผู้ศึกษาอาจนำเรื่องราวจากวรรณกรรมเพื่อเป็นความรู้ประกอบการศึกษาประวัติศาสตร์ได้อีกทางหนึ่ง เช่น ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับบุคคล สถานที่ การทำสงคราม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นต้น

2. คุณค่าในทางธรรมชาติศึกษา วรรณกรรมในอดีตได้กล่าวถึงชื่อสัตว์ ต้นไม้ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏตามธรรมชาติ สิ่งที่ถูกกล่าวเป็นข้อมูลสำคัญที่ให้ชนรุ่นหลังได้นำความรู้จากเนื้อเรื่องในวรรณกรรมมาเป็นแนวทางในการศึกษาธรรมชาติ เช่น การกล่าวถึงชื่อต้นไม้ต่าง ๆ ในวรรณคดี ชื่อสัตว์บก สัตว์น้ำ นกนานาชนิด หรือแม้แต่วรรณคดีตามจินตนาการของกวี เป็นสิ่งสำคัญที่มีคุณค่าทางปัญญาเป็นอย่างยิ่ง

3. คุณค่าความรู้ทางวัฒนธรรม วรรณกรรมเป็นแหล่งให้ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมของคนในอดีต กวีใช้ภาษาในการถ่ายทอดให้เห็นวัฒนธรรมของคนไทยในด้านต่าง ๆ เป็นประโยชน์ในการศึกษาและนำมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตามวัฒนธรรมที่ดีงาม เช่น ประเพณีการแห่เรือ ขบวนพยุหยาตราทางชลมารค การถวายตัวเข้าเป็นทหาร การทอดกฐิน ฯลฯ

4. คุณค่าทางฉันทลักษณ์ วรรณกรรมในอดีตมีรูปแบบการประพันธ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของกวีไทย ที่กวีแต่ละท่านมีธรรมเนียมนิยมและกลวิธีในการแต่งอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว รูปแบบการประพันธ์ชนิดต่าง ๆ ของกวี ในผลงานวรรณกรรมนำไปเป็นต้นแบบหรือใช้เป็นแนวทางในการศึกษาฉันทลักษณ์ของคำประพันธ์ชนิดต่าง ๆ ได้อย่างดีเยี่ยม เช่น โคลงของศรีปราชญ์ กาพย์ห่อโคลงของเจ้าธรรมธิเบศร นิราศของสุนทรภู่ ฯลฯ

5. คุณค่าทางความคิดทั้งทางโลกทางธรรม วรรณกรรมให้ทั้งความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของผู้คนในท้องถิ่นต่าง ๆ และยังได้สอดแทรกคติธรรมคำสอน เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติให้ผู้อ่านนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ รู้จักการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างเหมาะสม และมีความสุข เช่น คติธรรมคำสอนที่สอดแทรกในวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ เป็นต้น

6. คุณค่าทางความเชื่อของบุคคล ความเชื่อของบุคคลในแต่ละยุคแต่ละสมัย ย่อมสะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตของผู้คนในสมัยนั้น ๆ เนื้อเรื่องในวรรณกรรม แสดงให้เห็นความเชื่อที่กวีได้พบเห็น ได้ปฏิบัติตนตามความเชื่อนั้น ๆ กวีได้นำมาถ่ายทอดให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษา ความเชื่อบางอย่างในปัจจุบันยังคงยึดถือและปฏิบัติตามความเชื่อที่มีมา เช่น กลอนสุภาสิตสอนหญิง สวัสดิรักษาคำกลอน ฯลฯ

คุณค่าทางจริยธรรม

1 ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรมเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางและลึกซึ้ง การจะกำหนดความหมายให้เฉพาะเจาะจงลงไปทำได้ยาก และมักจะขึ้นอยู่กับสิ่งที่ใช้เป็นพื้นฐาน ได้มีผู้ทรงคุณวุฒิให้คำจำกัดความของคำว่า "จริยธรรม" ไว้ต่างกัน ซึ่งพอจะประมวลได้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (2538. หน้า 216) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า "จริยธรรมคือธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม"

ก่อน สวัสดิพานิชย์ (2522. หน้า 18) กล่าวว่า จริยธรรม คือ ประมวลความประพฤติและความนึกคิดในสิ่งที่ดีงาม เหมาะสม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524. หน้า 2) กล่าวว่า จริยธรรม (Morality) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางหมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์และมีขอบเขตถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วยลักษณะทางพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภทคือ ลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคม คือ พฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ สนับสนุนและผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้น เป็นสิ่งที่เหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสังคมเป็นการกระทำที่สังคมลงโทษ หรือพยายามกำจัด ผู้มีจริยธรรมสูงคือ ผู้ที่มีพฤติกรรมประเภทแรกมากและประเภทหลังน้อย

สาโรช บัวศรี (2526. หน้า 20) ได้กล่าวถึง ความหมายของจริยธรรมว่า "จริยธรรม คือ ค่านิยมระดับต่าง ๆ ซึ่งสังคมและบุคคลจำเป็นต้องยึดมั่นถือมั่น"

พนัส หันนาคินทร์ (2523. หน้า 19) ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรมหมายถึง คุณสมบัติทางความประพฤติที่สังคมมุ่งหวังให้สมาชิกของสังคมนั้น ประพฤติปฏิบัติตาม จริยธรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับความถูกต้องในความประพฤติ ซึ่งมีความหมายถึงการกระทำอย่าง



เสรีภาพในขอบเขตของมโนธรรม อันได้แก่ ความสำนึกในความบังควรที่จะกระทำหรือเป็นหน้าที่
ที่จะต้องกระทำของสมาชิกแต่ละคนในสังคมนั้น ๆ ความเปลี่ยนแปลงของจริยธรรมย่อมเกิดขึ้นได้
อยู่เสมอในเมื่อสภาพการณ์ของการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงในสภาพการณ์
ของชีวิตย่อมทำให้ทัศนคติที่มีต่อจริยธรรมเดิมได้รับการพิจารณาใหม่ เกิดแง่คิดใหม่ขึ้น จริยธรรม
เดิมอาจเปลี่ยนแนวทาง หรือได้รับการเพิ่มเติม ขยายความให้กว้างขวางพอเพียงให้สอดคล้องกับ
สภาพการณ์อันเปลี่ยนไปแล้วนั้น

สุลักษณ์ ศิวลักษณ์ (๒๕๒๓, หน้า ๑๔) ได้ให้ความหมายของคำว่าจริยธรรมไว้ดังนี้ คำว่า
ศีลธรรมซึ่งบัดนี้มักเลียงไปใช้กันว่าจริยธรรมนั้น ในทางพุทธศาสนาก็ถือว่า เป็นข้อประพฤติ
ปฏิบัติเพื่อเกิดปกติสุขในสังคม ไม่ให้มีการเอาเปรียบกัน ให้เกิดความมั่งคั่ง มั่นคงทั้งส่วน
ตนและส่วนท่าน และได้อธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความเข้าใจความหมายอย่างชัดเจนยิ่งขึ้นโดย
ได้แปลความหมายของคำออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. จริยธรรมหลัก เป็นหลักสำคัญยิ่งในการดำรงชีวิตอันประเสริฐ จะมีความเป็นสากลไม่
จำกัดกาล เป็นความจริงเสมอตลอดไป เป็นกฎธรรมชาติ เป็นหลักให้กฎของสังคมนำไปประยุกต์
ใช้ ซึ่งตรงกับหลักปรมัตถธรรมในพระพุทธศาสนา
๒. จริยธรรมรอง เป็นหลักก่อให้เกิดมนุษยสัมพันธ์ในหมู่คนในสังคม เป็นหลักแห่งการ-
ประพฤติปฏิบัติ ตามความนิยมของสังคมหนึ่ง ๆ ในสมัยหนึ่ง ๆ จริยธรรมรองนี้อาจผันแปรหรือ
เปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ ซึ่งตรงกับหลักศีลธรรมในศาสนาต่าง ๆ

แปลก สนธิรักษ์ และวิทย์ วิศทเวทย์ (๒๕๒๒, หน้า ๘๒) ให้ความหมายของจริยธรรมสรุป
ได้ว่า จริยธรรมคือหลักธรรมอันเป็นแนวปฏิบัติในการกระทำที่เป็นไปตามครรลองคลองธรรมมี
ลักษณะพิเศษคือ เป็นการให้คุณประโยชน์แก่ตนเอง การปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นก่อให้เกิดผลดี
แก่ตนเอง ผลดีที่เกิดขึ้นมี ๒ แ่ง คือ ทางใจและทางกาย ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายปลายทางแห่ง
จริยธรรมไว้คือ

๑. ทำให้ชีวิตมีความสุข
๒. ทำให้ผู้อื่นมีความสุข
๓. ปลดปล่อยตัวเองให้มีอิสระ

พระราชวรมณี (๒๕๒๘, หน้า ๓๔) ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การดำเนินชีวิต
ความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีวิต การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิต ทุกแห่งทุก
ด้าน ทุกระดับทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ ทั้งด้านส่วนตัว ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านจิต
ด้านปัญญา

แสง จันทร์งาม (2522. หน้า 3) กล่าวว่า "จริยธรรม" แยกออกเป็น 2 คำ คือ จริย แปลว่า ความประพฤติ และ ธรรม หมายถึง คุณภาพของจิตใจของแต่ละคน เมื่อเอาคำทั้งสอง รวมกันเข้าเป็น จริยธรรม จึงหมายถึง คุณภาพในจิตที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของคน

นกก จันทร์ขจร (2533. หน้า 47) กล่าวถึง จริยธรรมว่า หมายถึง หลักแห่งความ ประพฤติทางศีลธรรม คือ การประพฤติถูกธรรม มีกิริยา วาจา การประพฤติ การปฏิบัติตาม คุณลักษณะของพลเมืองดี การประพฤติตนเป็นพลเมืองดี มีศีลธรรมประจำใจ รู้จักที่ควรและไม่ ควร

สำนวน อนันตศิริชัย (2537. หน้า 40) กล่าวถึงจริยธรรมพอสรุปได้ว่า จริยธรรมเป็น พฤติกรรมทางด้านวิชาวิสัย (Affective Domain) ซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจ ความรู้สึก หรือพฤติกรรม บางอย่างที่เกิดขึ้นได้จากการแสดงออก และพฤติกรรมบางอย่างอยู่ในตัวบุคคลไม่อาจเห็นได้ เช่น ค่านิยม ความพึงพอใจ ความซาบซึ้ง เจตคติ การเห็นคุณค่า สิ่งเหล่านี้เป็นจริยธรรมที่ สามารถฝึกฝนและปลูกฝังไว้ แต่อย่างไรก็ดี จริยธรรมเหล่านี้เป็นนามธรรมที่ยากแก่การที่จะ อธิบายให้เข้าใจด้วยคำพูด

บุญมี ปาลวงศ์ (2536. หน้า 1-2) ให้ความหมายที่สำคัญของจริยธรรมไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. จริยธรรม คือ คุณความดีที่ควรประพฤติในลักษณะของหลักการที่มนุษย์กำหนดขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนส่วนใหญ่ โดยให้มีความหมายสอดคล้องสมมติหรือ ค่านิยมของสังคมนั้น ๆ
2. จริยธรรม คือ การกระทำที่ถูกต้องตามระเบียบศีลธรรมของศาสนา หมายความว่า คนในสังคมใดยึดศาสนาใด เป็นหลักปฏิบัติ ก็จะต้องดำเนินชีวิตไปตามหลักศาสนานั้น ๆ
3. จริยธรรม คือ ข้อกำหนดหรือหลักการ หรือหน้าที่ที่บุคคลควรประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ คุณค่าควรแก่การรักษา หวงแหน และประโยชน์ในการดำเนินชีวิต จนกลายเป็นลักษณะเฉพาะ บุคคล หรือกลุ่มบุคคล
4. จริยธรรม คือ ระเบียบแบบแผนของการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเป็นตัวบังคับถึงคุณ ลักษณะของสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่ต้อง และอำนวยความสะดวกให้เพื่อประพฤติปฏิบัติตาม
5. จริยธรรม คือ อุดมคติอันสูงสุดในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่ทุกคนต้องแสวงหาเพื่อให้ชีวิตและสังคมดำเนินไปด้วยความเป็นระเบียบและมีความกลมกลืนกับธรรมชาติ หรือกฎ แห่งเหตุ

เพียเจต์ (Piaget, 1960. หน้า 1) ให้ความเห็นว่า จริยธรรมเป็นลักษณะประสบการณ์ของมนุษย์ และหน้าที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการให้ความร่วมมือเกี่ยวกับสมการจัดเตรียมทางสังคมในเรื่องความสนใจและอนามัยส่วนบุคคล ความสัมพันธ์ร่วมกันในรูปของการกระทำและสิทธิ

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1976. หน้า 4-5) นักจิตวิทยาสังคมที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาทางจริยธรรม กล่าวถึงจริยธรรมว่า มีพื้นฐานของความยุติธรรม คือ เอาการกระจายสิทธิและหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่สำคัญทั่วไป แต่เป็นกฎเกณฑ์ซึ่งมีความเป็นสากลที่คนส่วนใหญ่รับได้ในทุกสถานการณ์ ไม่มีการขัดแย้งกัน เป็นอุดมคติ ดังนั้นพันธะทางจริยธรรมจึงเป็นการเคารพต่อสิทธิข้อเรียกร้องของบุคคลอย่างเสมอภาคกัน

จากคำจำกัดความของ "จริยธรรม" ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น พอสรุปได้ว่า จริยธรรมหมายถึง หลักนำชีวิตมนุษย์เพื่อให้สมกับคำว่ามนุษย์ คือ ประพฤติปฏิบัติตนดี ทั้งทางกาย วาจา ใจ คือ ผู้ที่มีใจสูงรู้คิดว่าจะอะไรเป็นประโยชน์ไม่เป็นประโยชน์ เพื่อชีวิตของตนเอง สังคม และประเทศชาติ

2 ลักษณะทางจริยธรรมในสังคมไทย

กรมวิชาการ (2525. หน้า 217-243) ได้กำหนดหัวข้อจริยธรรมที่ควรปลูกฝังสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาไว้ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย วิชาจริยศึกษา หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 ได้ 30 ประการ ดังต่อไปนี้

1. การไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกายของบุคคลและสัตว์
2. ความเมตตาากรุณา
3. ความไม่โลภและไม่ขโมย
4. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ
5. ความไม่ละเมิดของรักผู้อื่น
6. การรู้จักความพอดี
7. การไม่พูดปด ไม่บิดเบือน ไม่อำพรางความจริง การไม่ยุ่งให้เกิดความแตกแยก

และการไม่พูดคำหยาบ

8. การมีสัจจะและความจริงใจ
9. การไม่ลวง และเสพสิ่งเสพยติดให้โทษ
10. ความเป็นผู้มีสติ รู้จักยับยั้งชั่งใจ รู้สึกผิดชอบชั่วดี
11. ความเป็นผู้มีเหตุผล

12. ความละเอียดและความเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว
13. ความขยันหมั่นเพียร
14. ความอดทนอดกลั้น
15. ความกล้าหาญและความเชื่อมั่นในตนเอง
16. ความกตัญญูกตเวที
17. ความซื่อสัตย์สุจริต
18. การทำใจให้สงบ มีสมาธิ และอารมณ์แจ่มใส
19. ความไม่เห็นแก่ตัว
20. ความประณีตละเอียดถี่ถ้วน
21. ความรับผิดชอบ
22. ความมีน้ำใจเป็นธรรม ไม่ลำเอียง
23. ความมีระเบียบวินัยและการตรงต่อเวลา
24. การยอมรับความเปลี่ยนแปลง
25. มารยาทและนิสัยส่วนบุคคลในการกิน นอน ขับถ่าย แต่งกาย และสังคมระหว่างเพศ
26. มารยาทในการแสดงความเคารพ การขอร้อง การแสดงการขอบคุณ การขอความช่วยเหลือ การปฏิเสธ การแสดงความไม่เห็นด้วย การแสดงความยินดี การแสดงความเสียใจ การเล่น การพักผ่อนหย่อนใจ
27. หลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ความสามัคคี ความเสียสละ การให้อภัย ความเอื้อเฟื้อ การยอมรับความคิดของผู้อื่น ความเห็นอกเห็นใจ
28. ความเป็นผู้มีวัฒนธรรม และปฏิบัติตามประเพณีนิยม
29. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
30. การแก้ไขข้อบกพร่อง การปฏิบัติตามจริยธรรม ได้แก่ แก้ไขความประพฤติที่ผิด ศีลธรรม ขัดต่อระเบียบ กฎหมาย และจารีตประเพณี

ปัญญา นันทภิกขุ (2520. หน้า 9) กล่าวถึง หลักจริยธรรมที่จะทำให้สังคมเป็นระเบียบไว้ว่า

หลักจริยธรรมนั้นเป็นระเบียบให้คนปฏิบัติ เพื่อให้คนอยู่กันได้ด้วยความสงบสุข ไม่เกิดการขัดแย้งกันในเรื่องการกระทำ จริยธรรมเป็นเครื่องกีด

กันไม่ให้เกิดความเห็นแก่ตัว แต่ให้ทุกคนเคารพต่อระเบียบแบบแผน
ประพฤตินอยู่ในศีล ในธรรม ในระเบียบ ในวินัย มีจิตใจที่ดีงาม โดยตั้งต้น
ด้วยการสร้างฐานทางจิตใจให้มั่นคงด้วยคุณธรรม ซึ่งมี

| | |
|-------|---|
| สัจจะ | ความซื่อสัตย์ สุจริต |
| ทมะ | การบังคับตัวเองไว้ตลอดเวลา |
| ขันติ | อดทนต่อสู้กับสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย |
| จาคะ | ความเสียสละสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความจริงใจ ความบริสุทธิ์ ความก้าวหน้า ความอิสระที่ถูกต้อง เสียสละสิ่งนั้น ออกไป จิตใจจะก้าวหน้าไปในทางดีได้สมปรารถนา |

นอกจากนี้ปัญญานันทภิกขุ ยังกล่าวว่า เมื่อคนเรามีความคิดที่ห่างเหินจากสิ่งดีสิ่งงาม
กันมาก จึงมีการกระทำอะไรประเภทตามใจตัวเองมากขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างปัญหา สร้างความ
ทุกข์ ความเดือดร้อน เพราะคนที่ตามใจตัวเองนั้น มูลฐานของการกระทำเกิดขึ้นจากความเห็น
แก่ตัว เป็นเหตุให้คนเราขาดระเบียบขาดสิ่งดีสิ่งงาม

กระทรวงศึกษาธิการ (2534. หน้า 32) สรุปผลการสอนวิชาจริยธรรมระดับประถมศึกษา
ว่า การสอนจริยศึกษานั้นจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาจริยธรรม เป้าหมายของการพัฒนา
จริยธรรมของผู้เรียน ควรเริ่มต้นจากการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม ดังนั้นจริยธรรมที่ควรปลูกฝัง
ให้นักเรียนมีดังต่อไปนี้

1. ความใฝ่รู้
2. ความขยันหมั่นเพียร
3. ความอดทน
4. ความประหยัด
5. ความซื่อสัตย์
6. ความมีระเบียบวินัย
7. ความตรงต่อเวลา
8. ความสามัคคี
9. ความเสียสละ
10. ความเมตตากรุณา
11. ความกตัญญูกตเวที

12. ความยุติธรรม

13. ความเป็นผู้มีวัฒนธรรมและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี

สายสุรี จุติกุล (2523. หน้า 140-141) กล่าวไว้ในการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับ จริยธรรมไทย ได้กำหนดจริยธรรมไว้ 2 ระดับ คือ จริยธรรมพื้นฐาน กับจริยธรรมอื่น ๆ ดังนี้ จริยธรรมพื้นฐาน ได้แก่

1. การรักความจริง การไม่พูดปดและไม่ฉ้อโกง การรักษาคำมั่นสัญญา การมีความกล้าที่จะรับความจริงและมีความละเอียดใจที่จะนำความไม่จริงไปสู่ผู้อื่น

2. การไม่เบียดเบียนกัน การรักษาสีทนต์และความชอบธรรมของผู้อื่น โดยมีความรักและความเมตตาเป็นรากฐาน

3. ความละเอียดใจต่อการกระทำความผิดหรือความชั่วใด ๆ

4. ความรู้จักพอ ความไม่โลภและไม่หลง การจัดการชีวิตของคนโดยสันโดษจริยธรรมอื่น ๆ ได้แก่

1. การบังคับตนเอง คือ การมีวินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ฯลฯ

2. มีความรับผิดชอบต่อสังคม เคารพระเบียบ เคารพกฎหมาย กฎข้อบังคับ

3. ความเสมอภาค มีความเป็นธรรมในสังคม รักษาและเคารพในสิทธิของผู้อื่น การไม่เบียดเบียนกัน ฯลฯ

4. ความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ฯลฯ

5. ความซื่อสัตย์ ความไม่ฉ้อโกง ความตรง ไม่พูดเท็จ ให้อภัย รักษาความจริง ฯลฯ

6. ความกล้า มีความกล้ารับความจริง พูดความจริง กล้าที่จะมีความคิดเห็นของตนเองรวมทั้งกล้าที่จะสู้กับความผิดเพื่อความถูกต้อง

7. มีแนวคิดกลาง มีความพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างจากตน ฯลฯ

8. ความสามัคคี มีความเป็นหนึ่งอันเดียวกันในการร่วมงานกับผู้อื่น ฯลฯ

9. ความเข้าใจในศาสนา และมีหลักธรรมศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว รักสันโดษ รู้จักพอ ไม่โลภ ไม่หลง ฯลฯ

10. ความมีเมตตา กรุณา และให้อภัย

11. ความพากเพียรและอดทน

12. การรู้จักคุณค่าของการทำงาน การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีทัศนคติที่ดีต่องานบริสุทธิ์ทุกประเภท ถือว่าค่าของคนอยู่ที่การทำงาน ฯลฯ

13. การรู้จักค่าของการทำงาน กล่าวคือ ด้วยการประหยัด และการสอน ฯลฯ

จากการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาจริยธรรม เมื่อวันที่ 22-27 มกราคม 2523 ณ จังหวัดอุบลราชธานี ได้มีผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจริยธรรม รวมทั้งนักคิดนักปฏิบัติจากส่วนราชการต่าง ๆ ได้กำหนดคุณลักษณะของจริยธรรมไว้ได้ 11 ประการ ดังนี้

1. ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพันด้วยความพากเพียร และความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

2. ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น

3. ความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติปฏิบัติ รู้จักไตร่ตรอง พิสูจน์ให้ประจักษ์ ไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจ โดยไม่ผูกพันกับอารมณ์และความยึดมั่นของตนเองที่มีอยู่เดิมซึ่งอาจผิดได้

4. ความกตัญญู กตเวทิตะ

ความกตัญญู หมายถึง ความรู้สึกในการอุปการะคุณ หรือบุญคุณที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นมีต่อเรา

กตเวทิตะ หมายถึง การแสดงออกและการตอบแทนบุญคุณ ดังนั้น ความกตัญญู กตเวทิตะจึงหมายถึง ความรู้บุญคุณและตอบแทนบุญคุณต่อผู้อื่นและสิ่งอื่นที่มีบุญคุณ

5. การรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ข้องบังคับ ข้อตกลง กฎหมายและศีลธรรม

6. ความเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้ปันแก่คนที่ควรให้ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา รวมทั้งการรู้จักสละทิ้งอารมณ์ร้ายในตนเองด้วย

7. ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันกระทำกิจกรรมให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

8. การประหยัด หมายถึง การใช้สิ่งทั้งหลายพอเหมาะพอควร ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ไม่ยอมให้มีส่วนเกิดมากนัก รวมทั้งการรู้จักระมัดระวัง รู้จักยับยั้งความต้องการให้อยู่ในกรอบและขอบเขตที่พอเหมาะพอควร

9. ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริง และเหตุผลไม่มีความลำเอียง

10. ความอดสาหัส หมายถึง ความพยายามอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความสำเร็จใน
 การงาน

11. ความเมตตา – กรุณา

เมตตา คือ ความรักใคร่ ปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข

กรุณา คือ สงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคุณค่าเพลงบอก

รังสรรค์ สีมานนท์ (2534) วิจัยเรื่อง วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองที่ได้รับรางวัลของ
 จิตندا ปิ่นเฉลียว ซึ่งเป็นการศึกษาวิเคราะห์สุนทรียภาพในรูปแบบ ในคำและในความ
 ประเมิน เชียงเถียร (2522) วิจัยเรื่อง วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์
 พงษ์ไพบูลย์ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปในวรรณกรรมร้อยกรอง ศึกษาสุนทรียภาพใน
 วรรณกรรมร้อยกรองและศึกษาชีวประวัติความเชื่อและอิทธิพลอื่น ๆ ที่มีผลต่อการสร้าง
 วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

ธนิต เพ็งชาติ (2534) วิจัยเรื่อง "วิเคราะห์ร้อยกรองของคมทวน คันธนู" เป็น
 การวิเคราะห์เนื้อหา รูปแบบแลวิเคราะห์ศิลปะการใช้ภาษาในร้อยกรองของคมทวน คันธนู

ยมโดย เพ็งพงศา (2535) วิจัยเรื่อง "การศึกษาร้อยกรองประเภทกลอนในแง่วรรณศิลป์
 และคีตศิลป์ไทย" ซึ่งเป็นการศึกษาวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์พระราชานิพนธ์รัชกาลที่ 1 เรื่อง
 สมบัติอมรินทร์คำกลอนและเรื่องพระอภัยมณี

สุขกมล รัตนสุภา (2536) วิจัยเรื่อง "วิเคราะห์บทร้อยกรองของศิวกานท์ ปทุมสูติ"
 ซึ่งเป็นการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบและกลวิธีในการประพันธ์ กลวิธีในการนำเสนอและวิเคราะห์
 แนวคิดที่ปรากฏในบทร้อยกรองของศิวกานท์ ปทุมสูติ

อรพินทร์ บำรุงเมือง (2544) วิจัยเรื่อง "วิเคราะห์สุนทรียภาพในวรรณกรรมร้อยกรอง
 ของแรคำ ประโยคคำ"

สุเพ็ญ อยู่ทิพ (2542) วิจัยเรื่อง "คุณค่าทางสติปัญญาจากราชาราช" ซึ่งเป็นศึกษา
 วิเคราะห์คุณค่าในวรรณคดีเรื่องราชาราชด้านต่าง ๆ 3 ด้านได้แก่ ด้านความคิดของบุคคล
 ด้านความจริงของโลกและชีวิต ด้านความดีความงามของมนุษย์

อินทิรา หุนตระกูล (2542) วิจัยเรื่อง "คุณค่าทางสติปัญญาในหิโตปเทศ" ซึ่งเป็น
 การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าทางสติปัญญาในวรรณคดีเรื่องหิโตปเทศ

เฉลิม มากนวล (2517) วิจัยเรื่อง "วิเคราะห์และเปรียบเทียบนิทานชาดกกับนิทานอีสป เพื่อศึกษาคุณค่าของนิทานทั้งสองประเภทที่มีผลต่อการสอนจริยธรรมแก่นักเรียน เฉพาะเรื่องสัตว์ที่เหมาะสมกับเด็กระดับประถมศึกษา

สุนทรี่ มีพร้อม (2522) วิจัยเรื่อง "วิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็กที่ชนะการประกวด ระหว่าง พ.ศ.2515-2519" โดยพิจารณาจากโครงเรื่อง เนื้อเรื่อง สำนวนภาษา ตัวละครและอื่น ๆ แบ่งออกเป็นหนังสือประเภทสารคดี และบันเทิงคดี สารคดีให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและโบราณคดีเป็นส่วนใหญ่ หนังสือประเภทบันเทิงคดีให้ความรู้เกี่ยวกับ การผจญภัย การท่องเที่ยว เรื่องชีวิตคนและสัตว์ ผู้เขียนเสนอเรื่องในลักษณะนิทานโดยเล่าเรื่องอย่างง่าย ๆ ส่งผลต่อจิตใจเด็กด้านคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งค่านิยม

วิจิตรา สุภากร (2523) วิจัยเรื่อง "วิเคราะห์หนังสืออ่านสำหรับเด็กด้านคุณธรรม" ซึ่งได้วิเคราะห์หนังสือจำนวน 163 เรื่อง แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ นิทานชาวบ้าน 38 เล่ม วรรณกรรมปัจจุบัน 40 เล่ม วรรณกรรมประเภทร้อยกรอง 25 เล่ม ผลการศึกษาปรากฏว่า คุณธรรมด้านมารยาทและนิสัยส่วนบุคคล ความเมตตากรุณาและหลักธรรมในการอยู่ร่วมกัน เป็นคุณธรรมที่ปรากฏในหนังสือสามประเภทมากที่สุด หนังสือประเภทนิทานชาวบ้านและวรรณกรรมร้อยกรอง มีคุณธรรมด้านความเมตตากรุณามากที่สุด คุณธรรมที่ปรากฏน้อยที่สุดในหนังสือสามประเภท คือ คุณธรรมด้านความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว คุณธรรมในด้านความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

สุทิน กัลยพฤกษ์ (2524) วิจัยเรื่อง "วิเคราะห์ความคิดด้านคุณธรรมที่ปรากฏในนวนิยาย 11 เรื่องของศรีบูรพา" พบความคิดเห็นด้านจริยธรรม คือ ความเมตตากรุณาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง ความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี ความขยันหมั่นเพียรในหน้าที่ ความกตัญญูต่อบุคคล ความอดกลั้น ความรู้จักยับยั้งชั่งใจ การใช้อภัย การเสียสละ ความสุภาพ ถ่อมตน การรักษาและให้ความยุติธรรม ความมีระเบียบวินัย การเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

จากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยได้ปรับใช้เป็นเกณฑ์ในการศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของเพลงบอกในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยจะศึกษาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. คุณค่าทางอารมณ์
2. คุณค่าทางสติปัญญา
3. คุณค่าทางจริยธรรม